

DOI 10.69085/ntf2025c023

**„ПРАЖКИТЕ“ РАЗКАЗИ НА ДИМО ПЕТРОВ СЯРОВ
(1888 – 1965)**

Марцел Черни
Славянски институт при Чешката академия на науките

**THE “PRAGUE” STORIES OF DIMO PETROV SYAROV
(1888 – 1965)**

Marcel Černý
Institute of Slavonic Studies of the Czech Academy of Sciences

marcel.cerny@slu.cas.cz

The article is focused on the work of the forgotten novelist and playwright Dimo P. Syarov. He made his debut as a novelist, but already during his studies in Switzerland (1909 – 1911) he began to write travel stories with surprising punchlines set in Germany, Austria and also in Prague. Although being often neo-romantic love sketches, these short prose pieces also thematized mysterious events and depicted various strange human types or shocking situations. Syarov took these impulses from the Bulgarian diabolists. A special place in Bulgarian-Czech literary relations occupies his original book *Zlatna Praga. Kartini i predaniya* (*Golden Prague. Paintings and Legends*, 1934).

Key words: Bulgarian-Czech literary relations, Czech topoi in Bulgarian literature, Prague genius loci, diabolism, mysterious and supernatural motifs

Мотивите да напиша този информативен текст, са свързани с желанието да се върнем към забравеното, но през последното десетилетие пак спорадично припомним¹ белетристично творчество на Димо П.

¹ През последните години името на Сяров се среща напр. на страниците на списанието *Литературен свят* (Сяров 2015; Георгиев 2015; Сяров 2016), а в пътеписната антология *Българските визии за Европа, обединеното отечество и войната (1930 – 1945)* се появиха негови текстове за Македония и Гърция (Сяров 2023).

Сяров (за него виж Константинов 1941; Урбан 1978; Блажева 1982; Георгиев 2015; Аноним 2021; Неделчев 2023), който допринася в значителна степен за развитието на българо-чешките културни контакти както в междувоенния период, така и след септемврийския преврат от 1944 г. И тъй като неговите най-добри белетристични творби с чешки мотиви са създадени в периода преди преврата, основният фокус ще бъде именно върху тях.²

Сяров навлиза в литературата като романист с дебюта си *Песента на Пана* (Сяров 1914; Сяров 1920), който Йордан Маринополски (1874 – 1924) оценява положително в рецензията *Едно събитие в литературния ни живот*, добавена като предговор към второто издание на романа:

Тази, станала почти банална, история за човека и „сврхчовека“ е разработена без да се чувства влиянието на модерните писатели, без да се усеща оня лъх на книжно мъдруване, какъвто вее от много прехвалени наши произведения. По всичко се вижда, че Димо Сяров е гребал с пълни шепи от живота; той не иска да ни натрапва предвзети теории за доброто и злото в човешката душа, а ни прави свидетели на важни преживявания и като един истински мъдрец ни вдъхва чувство за трагизма на човешкия живот, чувство за широка търпимост.

Димо Сяров проявява едно познанство на човешката душа, което поразява у един начинающ писател.

(Сяров 1920: III – V)

В по-нататъшното си творчество Д. Сяров се насочва към кратките прозаически жанрове. След като защитава докторат по политическа икономика в Цюрих, започва работа като служител във фирма, която търгува из цяла Европа, и пише пътеписни разкази в стилистиката на неоромантизма с необичайни поанти, а мястото на действието е в Хамбург, Берлин, Виена, Цюрих, Будапеща или Прага. Въпреки че

² Чешката рецепция на автора ще бъде разработена в самостоятелно изложение, публикувано на друго място. По-конкретно ще стане дума за открития ръкописен превод на успешната по онова време пиеса *Zvony svatého Klimenta*, посветена на живота на възрожденския писател Григор Пърличев. Зденка Ханзова (1908 – 1958) прави превод на пиесата (ок. 1948 г.) по третото преработено издание на *Камбаните на свети Климент* от 1943 г. (1. изд. 1929 г.), но след конфликта между Сталин и Тито поставянето на сцена става невъзможно (македонците обявяват Пърличев и за свой автор) и така ръкописът остава в Института за изкуство – Театралния институт (Institut umění – Divadelní ústav) в Прага и досега нищо не се знаеше за него.

често това са нахвърляни любовни сюжети, тези кратки текстове (написани под влиянието на отзвучаващия диаболизъм) неведнъж тематизират ужасяващи събития, обвити в тайни, описват както различни причудливи човешки типаж, така и странни и шокиращи обстоятелства.

Първата книга с тази нова жанрова насоченост, озаглавена *По белия свят* (Сяров 1924), с експресивните илюстрации на Сирак Скитник (1883 – 1943), съдържа както разкази от немскоезични страни (напр. Берлин носи конотациите на предимно негативните явления от ежедневието в немската столица, каквито са неморалността, промискуитетът, непостоянството в краткотрайните връзки между хората, които обичайно имат трагичен край³), така и множество кратки белетристични текстове от пътуванията на Сяров до Прага. Пространството в пражките разкази на писателя е конструирано през стереотипната митологизирана представа за величественото, богато и красиво място, но същевременно и тайнствено до призрачност; цветът на златото добавя „блясъка“ на града, като този цвят става емблематичен и за младата горда република (устойчивият епитет, *epiteton constans*, „златна“ в изображението на Прага насочва назад към Възраждането, а в чешката литература се е наложило благодарение на Карел Х. Маха и неговите наследници⁴). Градът привлича Сяров с докосващите небето широки пространства („Прага на стоте кули“), той открива, че е космополитен и същевременно братски, славянски, а това съществено го оразличава (положително) от Берлин, Будапеща, Цюрих или Виена.

³ Виж напр. финала на разказа *Отмъстил* (Сяров 1924: 34): „Тя не искала да чуе за нищо. Вчера за последен път той на колене пълзял пред нея и с разплакани очи я молил да се завърне при него. Но тя, вместо отговор, заповядала на слугите да го изхвърлят на вѐн. Тогава той решил, че не може така, че тук трябва да има правда! И в името на тази правда, той я застрелял върху стълбата на хотела, като животно, заболяло от опасна зараза“.

⁴ Образът на „Златна Прага“ битува и в белетристичните произведения на лужишкосръбски автори, както констатира полският литературовед Томаш Дерлатка в изследването си *Z problemów stereotypizacji locusów zdarzeń fabularnych w utworze narracyjnym: „Praga“ w narracjach serbołużyckich* (Дерлатка 2005); златният атрибут на Прага за първи път се появява в лужишкосръбска среда в поезията, като пряка заемка „от самосътворения образ на Прага, създаден в чешката литература“ (в оригинал: „z autokreacyjnego obrazu Pragi wygenerowanego w czeskiej literaturze“ – Дерлатка 2005: 240) – тук бих добавил: още през Възраждането в романтическото творчество на К. Х. Маха; за „Прага на стоте кули“ и „Златна Прага“ срв. още Мишел 2009: 171; Русева 2020: 188; Русева 2022: 138.

Първият текст в цитираната книга от 1924 г., ситуиран в Прага, е пародийно-диабolistичният ⁵ разказ *Призраците на Прага* (Сяров 1924: 39 – 41; препечатано също в: Сяров 1963: 16 – 18), писан в духа на фантастиката на Светослав Минков. Разказвачът свързва три спиритистки истории в една цялост, а подходът му е сходен с разказа на Минков *Къщата при последния фенер* – разкрива как днес вече никой не се страхува от призраци. Прологът напомня персонажа на мъртвия монах с избодени очи. Като че ли в Прага живеят хора, които са се срещали с фантома и са разговаряли с него, както пияницата, който е искал да го изпрати при очен лекар: „– Още утре идете при лекаря Х. Той е най-добрият специалист в града по очните болести. Той навярно ще ви помогне. А този, който ви избоде очите, дайте го в съд“ (Сяров 1924: 39).

Из нощна Прага се разхождат и призраци, с които модерната медицина не може да се справи, като например обезглавения рицар, който язди измършавяла трикрака кранта и отсечената му глава се поклаща в ръцете му.

От своя страна модерното време си отмъщава на мелничаря от Вишеградското гробище, който обикаля из нощните улици с конски впряг – всяка нощ полицаят безцеремонно го предупреждава да не превишава с конете си скоростта от пет километра в час:

– Приятелю, нас малко ни интересува дали си призрак, или не. Минаха отдавна времената, когато ти заповядваше тук и дереше кожата на бедните. Сега ние заповядваме. Ще караш с бързина пет километра в час! [...] И без да се грижи за нарежданията на полицията, призрака [!] лудо шиба запенените коне и като стрела се пониса към бреговете на Вълтава, за да спасява заровеното си злато.

(Сяров 1924: 40)

Последният призрак е рицарят Далибор от Козоеди (неговата геройска смърт е вплетена в либретото в прочутата едноименна опера от Бедржих Сметана), чийто неспокоен дух е осъден безплатно да свири от кулата Далиборка печални мелодии на тъжна цигулка пред посетителите на Пражкия замък Храдчани. Не е изненада, че и от чужбина проявяват интерес към такъв виртуоз (по минковски емблематично – дори от Америка!), въпреки че излиза наяве, че няма какво да му предложат:

⁵ За хронологическото етапизиране на българския диabolизъм вж. Узунова, ред. 2018; Черни 2023; Черни 2024.

Казват, че един импресарио предложил на рицаря обиколка в Америка. Призракт любопитно попитал:

– Приятелю, нас ни трябва, преди всичко, обстановка. Там имате ли старинни кули, с подземия, кладенци и ровове?

– Нямаме.

– А имате ли предания?

– Нямаме.

– А имате ли прости и наивни хорица, които още да вярват в призраци?

– Нямаме.

– Тогава за какъв бяс съм ви потрябвал, троснато отсекъл призрака [!] и се шибнал в черното око на кладенеца до кулата.

(Сяров 1924: 41)

Фантомът на непокорния обезглавен рицар, който настройва селяните срещу господарите, за което е екзекутиран, завършва⁶ по-добре от призрака в Минковия пародиен разказ *Къщата при последния фенер*, който ужасен от факта, че никой не се страхува от него, скача в езерото и се самоубива.

Разказът легенда с диaboлистични елементи *Окото на дявола* отвежда читателите до гроба на св. Вацлав в катедралата на св. Вит (у Сяров – „св. Гюи“), разказ, в който очевидецът води читателите на свято и бъдещо ужас място:

Аз видях страшното око на дявола. Видях го, как неканено, нахално надничаше в една царска гробница – в гробницата на свети Вацлав.

В молитвено смирение, аз седях на простата, проядена от червеи дървена скамейка, върху която през дълги векове са почивали, унесени в топла молитва, морните тела на богомолци.

(Сяров 1924: 42)

Разказвачът е изумен от украсата на катедралния параклис на св. Вацлав, често се опитва да улови красотата на паметниците като в репортаж, но допуска фактологически грешки и недобросъвестност към историческата истина. Например предполагаемият художник Гранах е авторът на олтара на св. Вит с Дева Мария и светиците Лукас Кранах Стари. И на друго място св. Вацлав е наречен цар, тоест крал, въпреки че е от княжески род. А братоубийството на Вацлав от ръката на Болеслав не се е случило в катедралата, както го описва Сяров, а в Стара

⁶ По Мария Русева присъствието на призрачното – фактически диaboли(сти)чното – в разказа, което би трябвало да се рецепира като ужасно, страховито и заплашително, „е насмешливо възприето като ежедневно, нормално и познато явление, което следва да забавлява и разнообразява живота в Прага“ (Русева 2022: 141).

Болеслав – без съмнение бронзовото клепало с форма на лъвска глава с халка провряна през устата, което вече виси на входната порта, обкована с метал, според легендата идва от портата на староболеславския храм на св. Климент и вероятно е онова клепало. Св. Вацлав най-вероятно се е хванал за него, бягайки от своя брат убиец, и по тази причина по-късното е било пренесено в Прага.

Векове по-късно, след като гробницата на убития Вацлав е била изградена, като неканен гост се е появил самият дявол (авторът в разказа разработва най-симптоматичния образцов мотив на диаволизма, макар че ужасяващото е разобличено чрез анализа с множество „реалистични“, исторически аргументирани детайли) – по-точно върху един от полираните скъпоценни камъни във формата на лице с отблъскващо лицемерна гримаса:

Когато излъсквали една от аметистовите плочи за царската гробница, в нейните наслоения се открил един изкривен в злобна усмивка образ. В искрящите му очи светяла зловеща радост. Да се разцепи на две една братска, увенчана с царска корона глава, нима това не е едно възхитително дяволско дело? Не, той имал повече право да наднича в тази царска гробница, отколкото всички небесни светии. И дявола [!] нахално пъхнал озлобения си образ в сините наслоения на аметиста. [...] И в тази гробница ще остане само той да се надсмива над гроба на нещастния цар.

И моите свити от болка устни, неволно отрониха проклятие:

– Да беше се провалил в дъното на ада, ти ненавистен и нежелан дявол!
(Сяров 1924: 44 – 45)

Почитта си към *genius loci* на „града със стоте кули“ Сяров изразява в пътеписната си новела – хрониката (или пътеводител в проза) *Златна Прага. Картини и предания* (1934). Приключението на разказвача в Прага е провокирано от телеграма, в която колегата, пътуващ заедно с него, се извинява, че е бил задържан във Виена заради неочаквани обстоятелства и затова ще може да стигне до Прага едва след десет дни. В този момент се ражда планът в настъпилата пролука да се опознае по-отблизо старопрестолният средновековен град. Личният пролог в пражката „новела“ е изпъстрен (както предполага един туристически пътеводител) с исторически и топографски пояснения за етимологията на названието на града, както и за архитектурните промени на доминантните сгради. Подобно на събеседника разказвач на Бай Ганьо, натоварен с функцията на пикарото (шегобиеца, лукавия провинциалист), чиито „постъпки“ обогатяват разказваното с хумор

като подправки, се появява тайнственият Кочо. Сяров въвежда Кочо в сюжета по следния начин:

Влезе моя [!] съотечественик Кочо. Той бе от ямболските села и беше дошъл в Прага да продава тютюните на някаква южно-българска кооперация. При все това той не бе счел за нужно да замени бозавите си потури с граждански дрехи. Кочо държеше в ръката си омачкания лист от гостилницата на хотела. Погледнах го с усмивка:

– Пак ли не можеш да прочетеш, какво си ял.

Кочо се почеса зад ухото:

– Нали ме знаеш, проста глава съм.

– Защо ти трябва да си отбелезваш, какво си ял тук?

– Да го чета в кръчмата на село. Нека берат скомина.

Прочетох посоченото ястие:

– Английски кълцан котлет съ[с] сос тартар.

Кочо си го записа в тевтерчето:

„Името му хубаво, но щях да си забълвам червата. Месото беше съвсем сурово.“

(Сяров 1934: 11)

Когато разказвачът заедно с Кочо тръгват към пражкия шантан „Алхамбра“⁷, потуриите на селянина и балканските мустади привличат леките жени на среднощния Вацлавски площад, които досаждат на екзотичния турист, но Кочо е в състояние веднага да се отърве от тях, като дава да се разбере, че „няма счупена пара“. В „Алхамбра“ българите са гледали кабарето *Отравяме като никотин!*, което разказвачът е избрал специално поради страстта на Кочо към тютюна. Цялото представление е описано детайлно като авангардистка танцова гротеска: от гигантска кутия за пури, върху която се опират два огромни димящи чибука, са започнали да излиза дванадесет красиви девойки...

Представлението провокира интереса на Кочо и към други кабарета, а разказвачът вметва остроумно, че знае за едно „светотатствено“ заведение, разположено в някогашна църква: оркестърът, както става

⁷ Преди това авторът е развил същата тема в разказа *Кабаре Алхамбра* (Сяров 1929: 47 – 52). Основният сюжет е съсредоточен върху привидното спасяване на изпаднала в беда пражка красавица, когато разказвачът ѝ помага да се махне от кабарето, защото я дебне убийствено ревнивият ѝ съпруг, но в крайна сметка съпругът залавя и двамата и разказвачът трябва да плати за скандалните си постъпки; впоследствие се оказва, че съпружеската двойка се е сговорила да измъкне пари от наивния чужденец за собствените си общи разходи. Този мотив е уникален, защото улавя отвърнатото, скрито, враждебно лице на един иначе възхитителен и очарователен град.

ясно, свири в предната част на олтара, а ако случаен посетител повдигне зелената завеса зад сцената, ще разкрие монументалната статуя на Разпнатия, който със сигурност би си запушил ушите, ако неговите ръце не са били приковани към кръста, „за да не слуша варварските, цинични куплети, които негър пее под самия му нос“. В този момент двамата герои забелязват една доста угледна съседка. Заговарят я, вечерта тече приятно, а анонимната чехкиня се оказва Людмила, коректорка в престижен вестник и същевременно тяхната нова екскурзоводка из Прага.

На другия ден тримата се срещат край Карловия мост. Съставна част от разказа на Людмила са множество пражки реалии и истории: става дума за Петер Парлер и личния знак на Вацлав IV – „леденото птиче в любовния възел“, на статуите на светците по моста, включително и Голготата (св. Кръст) с еврейски надпис, за споровете между католиците и протестантите, за св. Ян Непомуцки и мястото, откъдето е бил хвърлен във Влтава, та дори и за свирепия турчин и стареца мъченик в окови, които са част от скулптурната група на св. Ян де Мата, Феликс от Валоя и Иван; този артефакт е повод за авторовата патриотична въздишка с актуално политическо (най-вероятно антихитлеровско) съдържание:

Вътре в кулата горчиво плачеше окован въ[в] вериги старец. Людмила го посочи:

– Видите ли? Не сме забравили да поставим на моста и вас, българите. Погледнах я очудено:

– Искате да кажете, че този старец представлява нас българите?

– Да, този старец представлява всички тогавашни поробени от турците славяни, включително и вас българите.

Погледнах наново плачещия старец:

– И днес продължавай да плачеш измъчено, благородно старче. Турчинът се махна, но пред затвора ти застана друг по-жесток от него хищник.
(Сяров 1934: 26)

В следващите глави са представени още забележителности, свързани с Храдчани и с други места: Владиславската зала, Испанската зала, храмът на св. Иржи, Златната уличка, кулата Далиборка и много други. Споменати са също така значими личности от чешката история, като например Карел IV (на него е посветена главата за Карлщайн, която е единствената част, ситуирана извън пределите на Прага), „добрият и мъдър“ (Сяров 1934: 45) президент Томаш Гарик Масарик, Рудолф II, „един от нашите най-просветени владетели“ (Сяров 1934: 49), Йехуда бен Бецалел, по-известен като Раби Льов, прочутият църковен рефор-

матор, религиозен мислител и учен Ян Хус или трагично убитият Албрехт от Валдщайн, известният благодарение и на трилогията *Wallenstein* от Шилер предводител на имперските армии в Европа по време на Тридесетгодишната война, „най-гениалният мошеник, когото е раждало племето ни“ (Сяров 1934: 71).

Цялата поетична обиколка из Прага, продължила няколко дена, завършва с главата с недвусмисленото название *XIV. Раздялата*, тъй като колегата на разказвача пристига от Виена в чешката столица, а авторовото алтер его на следващия ден трябва да се завърне в София. Но преди отпътуването си осъзнава, че е влюбен в Людмила. Ако любовта им бе взаимна, можехме да установим, че става дума за заиграване с актуалния по онова време читателски вкус, който очаква любовен хепиенд в белетристиката. Сяров обаче решава финала на сюжета по друг начин – Людмила наистина се омъжва, но щастливият жених ще бъде неин колега от вестника, когото тя обича отдавна и за да го накара да ревнува и да провокира решението му, тя се възползва от влюбения българин само с провокативен флирт.

Критиката по това време – в рецензията на Димитър Борисов Митов (1898 – 1962) – оценява европейската духовна принадлежност на Сяров в белетризирания пражки пътеводител и сполучливите кратки прозаически жанрове – разказа, комбиниращ принципите на репортажа с фантастично-легендарното фабулиране (макар че панорамните литературни обзори, които излизат в официозните политически периодични издания сякаш игнорират творчеството на автора, тъй като Сяров не принадлежи към нито една идейна група или печатен орган). Сяров не е високомерен в своята европейскост, напротив – в подхода му, който често е иронично хиперболизиран, може да се разкрият сходства със Светослав Минков и „self-made-man“ поведението (стремежа да изградим себе си от нулата, да забогатеем и да станем влиятелни хора):

На много места дори той иронизира майсторски европейците и тяхната малко уморена цивилизация. Димо Сяров може смело да прави това, защото европейската среда му е твърде близка, той се е срастнал с нея и отношението му не е отношение на културен п[ар]веню. Напротив, той чувства в себе си достатъчно духовитост, за да очертава ред слабости у инък тъй надменните европейци.

(Митов 1935: 5)

Прага у Сяров се явява като магическа, изпълнена с приказки и легенди, описана е с афинитет към всичко древно и необикновено, покритото със скъпоценната патина на отминалите векове и събития. В кни-

гата *Златна Прага* въображението се смесва с хронологически подредена конкретност, която има за своя основа репортажа, а в света на легендите и преданията навлизат реални исторически личности с техните житейски перипетии и действителни постъпки. Оживлението на модерната метрополия се прокрадва рядко и незабележимо в тази стилизирана организация – като проблясване на електрическо осветление, като далечно ехо от танцова музика или с беглите споменавания на хотела, кабарето, цигарата, джаза, футбола или сладкарницата. Разказвачът на Сяров не е единствено страничен наблюдател, както и не е прекалено взискателен научен специалист, а преди всичко забавен екскурзовод и познавач на пражките митове, благодарение на които читателят е майсторски привлечен към самия град.

От художествена гледна точка, а и поради имагологичната си релевантност споменатата книга е сравнима само с репортажния роман *Споржиров* на Георги Караславов (Караславов 1931; за връзката на автора с Чехия вж. Ханзова 1952), одически приповдигната стихосбирка на Кирил Христов *Симфонията на Прага*⁸ (ръкопис от 1932 г.; издадена със заглавието *Каменният блян на Прага* в сб. *Вълнолом* от 1937 г.), с неговата пиеса в ръкопис *Майстор и дявол* (1935/1936), която е ситуирана в Прага по времето на Карел IV (за драмата вж. по-подробно Черни, Хронкова 2022), с някои стихове на Люба Касърова (с чешка жилка), която в Чехия е известна с изданието с избрани текстове *Hlasý z básnického díla* (*Гласове от поетическото творчество*; Касърова 1937), или изданието с избрани стихотворения на писателката Лидия Гълъбова *Andělé Zlatého města* (*Ангелите на Златния град*, Гълъбова 2018), която живее в Прага (за нея вж. Черни 2018). Благодарение на тези качества и като цяло на неповторимото ѝ място в рамките на чешко-българските литературни връзки „пражката“ книга на Сяров, написана увлекателно и с любов към родствения славянски народ, заслужава завръщането си сред читателите с модерно издание, на което биха се радвали не само бохемистите, а и всички българи, които са посетили чешката „стокулна“ столица и се възхищават на нейната красота и живописност.

⁸ За Христовата пражка стихосбирка виж по-подробно Бехиньова 1978; Černý 2008: 243 – 249; Русева 2022: 131 – 137.

ЛИТЕРАТУРА

- Аноним 2021:** Димо Сяров. [Anonim. Dimo Syarov.] <https://bg.wikipedia.org>. Последната промяна на страницата е извършена на 7 април 2021 г. <https://bg.wikipedia.org/wiki/Димо_Сяров> (11.12.2024).
- Бехиньова 1978:** Бехиньова, В. „Каменният блян на Прага“ от Кирил Христов. [Bechyňová, V. „Kamenniyat blyan na Praga“ ot Kiril Hristov.] // *Проблеми на новата българска литература* (Сборник в чест на 80-годишнината на акад. Георги Цанев). София: Издателство на БАН, 1978, с. 205 – 215.
- Блажева 1982:** мб [= Блажева, М.]. Сяров, Димо Петров. [Blazheva, M. Syarov, Dimo Petrov.] // Цанев, Г. [гл. ред.]. *Речник на българската литература 3. П – Я*. София: Издателство на БАН, 1982, с. 427 – 428.
- Георгиев 2015:** Георгиев, Г. Как фабриканти пасат овце. [Georgiev, G. Kak fabrikanti pasat ovtse.] // *Литературен свят* 2015, бр. 75, юли. <<https://literaturesviate.com/?p=109284>> (10.01.2025).
- Гълъбова 2018:** Gălăbova, L. *Andělé Zlatého města*. Přel. Marcel Černý. Praha: Novela bohémica, 2018.
- Дерлатка 2005:** Derlatka, T. Z problemův stereotypizacej locusův zdarzeń fabularnych w utworze narracyjnym: „Praga“ w narracjach serbołużyczkich. // *Praha a Lužičtí Srbové. Sborník z mezinárodní vědecké konference ke 140. výročí narození Adolfa Černého (Praha 25. – 26. 11. 2004)*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005, 226 – 243.
- Караславов 1931:** Караславов, Г. *Споржилов. Репортажен роман*. [Karaslavov, G. Sporzhirov. Reportazhen roman.] София: Нова литература, 1931.
- Касърова 1937:** Kasarova, L. *Hlasy z básnického díla*. Přel. Růžena Schwarzová. V Praze: Československá grafická Unie, 1937.
- Константинов 1941:** Константинов, Г. Димо Сяров. [Konstantinov, G. Dimo Syarov.] // Константинов, Г. *Творци на българската литература*. София: Хемус, 1941, с. 246 – 247.
- Митов 1935:** Митов, Д. Б. Златна Прага. [Mitov, D. B. Zlatna Praga.] // *Литературен глас* 7, 1935, бр. 268, 27. 3., 5. Препечатано: Митов, Д. Б. *Писатели и книги. Т. 3*. София: Литературен глас [1937], с. 126 – 130.
- Мишел 2009:** Мишел, Б. *История на Прага*. [Michel, B. Istoriya na Praga.] Прев. от фр.: Весела Шумакова. София: Рива, 2009.

- Неделчев 2023:** Неделчев, М., и др. Сяров, Димо Петров. [Nedelchev, M., i dr. Syarov, Dimo Petrov.] // Неделчев, М. и др. *Българските визии за Европа, обединеното отечество и войната (1930 – 1945). Сборник с художествени текстове*. София: Изд. център „Боян Пенев“, 2023, с. 503 – 504.
- Русева 2020:** Русева, М. Между центъра и периферията: историческа и легендарна Прага. [Ruseva, M. Mezhdur tsentara i periferiyata: istoricheska i legendarna Praga.] // Стоичкова, Н., и др. *Литературната периферия: памет и употреби. Сборник с доклади от международна научна конференция, проведена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 4 – 5 ноември 2019 г.* София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020, с. 186 – 192.
- Русева 2022:** Русева, М. *Поетика на пътя в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век*. [Ruseva, M. Poetikata na patya v balgarskata literatura ot 20-te i 30-te godini na XX vek.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2022.
- Сяров 1914:** Сяров, Д. *Песента на Пана. Роман*. [Syarov, D. Pesenta na Pana. Roman.] Плевен: Братя Игнатиеви, 1914.
- Сяров 1920:** Сяров, Д. *Песента на Пана. Роман*. [Syarov, D. Pesenta na Pana. Roman.] София: Всемирна книжарница и печатница Победа, 1920.
- Сяров 1924:** Сяров, Д. *По белия свят*. [Syarov, D. Po beliya svyat.] Илюстр.: Сирак Скитник. София: Витоша, 1924.
- Сяров 1929:** Сяров, Д. *Светица и други разкази*. [Syarov, D. Svetitsa i drugi razkazi.] София: Хемус, 1929.
- Сяров 1934:** Сяров, Д. *Златна Прага. Картини и предания*. [Syarov, D. Zlatna Praga. Kartini i predaniya.] София: Хемус, 1934.
- Сяров 1963:** Сяров, Д. *Виденията на скитника. Избрани разкази и очерци*. [Syarov, D. Videniyata na skitnika. Izbrani razkazi i ochertsy.] София: Български писател, 1963.
- Сяров 2015:** Сяров, Д. Безименна мъка. [Syarov, D. Bezimenna maka.] // *Литературен свят* 2015, бр. 75, юли. <<https://literaturesviat.com/?p=109279>> (10.01.2025).
- Сяров 2016:** Сяров, Д. Вазов и Македония. [Syarov, D. Vazov i Makedonia.] // *Литературен свят* 2016, бр. 83, април. <<https://literaturesviat.com/?p=117675>> (10.01.2025).
- Сяров 2023:** Сяров, Д. Из златното Серско поле. + Нашата слънчева Кавала. [Syarov, D. Iz zlatното Sersko pole. + Nashata slancheva Kavala.] // Неделчев, М., и др. *Българските визии за Европа, обединеното отечество и войната (1930 – 1945). Сборник с художествени*

- текстове. София: Изд. център „Боян Пенев“, 2023, 197 – 199, с. 232 – 234.
- Узунова, ред. 2018:** Узунова, Д., и др. *Гласовете на българския диаволизъм*. [Uzunova, D., i dr. Glasovete na balgarskiya diabolizam.] София: Парадигма, [2018].
- Урбан 1978:** zu [= Urban, Z.]. Sjarov, Dimo Petrov. // Dorovský, I. *Slovník spisovatelů. Bulharsko*. Praha: Odeon, 1978, 393 – 394.
- Ханзова 1952:** Hanzová, Z. Bulharský spisovatel [G. Karaslavov] o Československu. // *Nový život* 4. Praha: Svaz československých spisovatelů, 1949 – 1959, 1952, č. 3, 20. 3, 474 – 475.
- Христов 1937:** Христов, К. *Вълнолом. Стихотворения*. [Hristov, K. Valnolom. Stihotvoreniya.] София: Кирил Христов, 1937.
- Черни 2008:** Černý, M. Matematik s básnivou duší. Nad bulharistickým dílem Vladislava Šaka (1860 – 1941). // Černý, M., Grigorov, D. *Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození / Ролята на чешката интелигенция в обществения живот на следосвободенска България*. Praha / Прага: Velvyslanectví Bulharské republiky v České republice / Посолство на Република България в Чешката република, 2008, с. 220 – 257.
- Черни 2018:** Černý, M. Praha plná andělů. In margine českého výboru veršů bulharské básnířky žijící v Česku. // Gálábova, L. *Andělé Zlatého města*. Přel. Marcel Černý. Praha: Novela bohemica, 2018, 75 – 111.
- Черни 2023:** Černý, M. Poetika „d’ábelského“ na hranici mezi děsivým blouzněním a groteskním šklebem. Nad prózami bulharského diabolismu. 1. část. // *Porta Balkanica* 14. Brno: Porta Balkanica, z. s., 2023, č. 1 – 2, 43 – 64.
- Черни 2024:** Černý, M. Poetika „d’ábelského“ na hranici mezi děsivým blouzněním a groteskním šklebem. Nad prózami bulharského diabolismu. 2. část. // *Porta Balkanica* 15. Brno: Porta Balkanica, z. s., 2024, č. 1 – 2, 33 – 46.
- Черни, Хронкова 2022:** Черни, М., † Хронкова, Д. Пражката версия на драмата „Майстор и дявол“. Няколко бележки върху чешкия период на Кирил Христов (1929 – 1938). [Černý, M., † Hronková, D. Prazhkata versiya na dramata „Maystor i dyavol“. Nyakolko belezhki varhu cheshkiya period na Kiril Hristov (1929 – 1938).] // *Studia Litteraria Serdicensia* 2. София: Издателски център „Боян Пенев“, 2022, № 3, 199 – 215.

Сирак Скитник: Корица на книгата на Д. Сяров *По белия свят*. София: Витоша, 1924

Сирак Скитник: Илюстрация към разказа на Д. Сяров *Призраците на Прага* (В: Сяров, Д. *По белия свят*. София: Витоша, [1924], с. 37).

Сирак Скитник: Илюстрация към разказа на Д. Сяров *Надменната* (В: Сяров, Д. *По белия свят*. София: Витоша, [1924], с. 51)

Сирак Скитник: Илюстрация към разказа на Д. Сяров *Еврейското разпятие* (В: Сяров, Д. *По белия свят*. София: Витоша, [1924], с. 57)